

партонимия, семантическая производность. Большое внимание уделено терминологизации – процессу, играющему ведущую роль в формировании единиц на обозначение страха, его типологических разновидностей в украинской психологической терминологии.

Ключевые слова: терминопонятие «страх», психологическая картина мира, терминология психологии, языковая картина мира, лексикографическая репрезентация, эмоциональный концепт, научный концепт, терминологизация.

Koliadenko O. Term-concept “Fear” in the World Image of Psychology: Lexicographic Representation.

The paper describes the terminological notion “fear” as the dominant of the mental structure of scientific concept and its rational basis towards cognitive ways of terminology studying. Definitions of the lexical units representing concept “fear” in psychological terminological dictionaries are analyzed; the genus and differentia features of the term-concept are determined. Paradigmatic relations such as synonymy, antonymy, semantic derivation, hyponymy, hypernymy with the other terms of psychological term-system are examined. Special attention is paid to the terminologization as an important process in the terms denoting emotions formation in the Ukrainian psychological terminology.

Key words: term-concept “fear”, psychological world image, psychological terminology, lexicographic representation, emotional concept, scientific concept, terminologization.

Алла Коханська
(Хмельницький)

УДК 811.16.2'373.2(477.43)

ГІДРОНІМІЯ БАСЕЙНУ РІЧКИ СЛУЧ

Розглянуто лексико-семантичну структуру власних назв протічних вод басейну річки Случ (найбільшої правої притоки Горині) у межах Хмельницької області. Особливу увагу приділено визначенню етимології гідроніма Случ. Проаналізовано всі варіанти походження цієї назви, етимологічні гіпотези як вітчизняних, так і закордонних мовознавців. Також наведені коротка географічна характеристика річки та довідка про її роль у контексті історії краю. Як словникові статті подано інформацію про етимологію, семантику твірної основи, мотивацію гідронімів, особливості словотвору та екстралінгвальні відомості про власні назви приток річки Случ, які зафіксовані у «Словнику гідронімів України», краєзнавчих матеріалах та зібрані експедиційним шляхом.

Ключові слова: гідронім, апелятив, дериват, етимологічна гіпотеза, мотивація назви, відойконімна назва, квалітативна назва, географічний термін.

Постановка наукової проблеми. Серед усіх видів топонімів увага ономастів досить часто зосереджувалася на дослідженні назв водних об'єктів. Це зумовлено тим, що гідроніми належать до найдавніших за часом виникнення і найстійкіших власних назв, завдяки чому вони є одним з найбільш достовірних джерел лінгвістичної та історико-етнографічної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній гідроніміці виразно простежуються зацікавленість регіональною проблематикою вивчення цих власних назв. До цього часу гідронімія басейну не була предметом системного наукового дослідження. Гідроніми або залишалися поза увагою ономастів, або залучалися до наукового аналізу лише як додатковий матеріал при вивченні інших класів географічних назв. Етимологія окремих власних назв рік висвітлена у працях С. Д. Бабишина, О. П. Карпенко, В. А. Никонова, Н. М. Торчинської і М. М. Торчинського, М. Т. Янка та інших топонімістів.

Метою нашого дослідження є аналіз лексико-семантичної структури, визначення етимології та мотиваційних особливостей гідронімів басейну Случі у межах Хмельницької області. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: (1) зафіксувати власні назви гідрооб'єктів (протічних вод), які належать до басейну річки Случ на території Хмельниччини; (2) визначити етимологію досліджуваних гідронімів та їхні дериваційні особливості;

(3) дослідити семантику твірної основи; (4) з'ясувати мотиваційні особливості гідронімів басейну річки Случ.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Случ – найбільша права притока Горині. Її загальна довжина становить 451 км, а в межах Хмельницької області – 119 км. Площа річкового басейну – 5020 км². Басейн Случі розташований майже в центрі області. Свій початок річка бере на схилах Верхньобузської височини поблизу села Червоний Случ Теофіпольського району, протікає через смт. Базалію, села Малі Зозулинці, Моньки, Волицю, Кузьмин, місто Старокостянтинів, села Сахнівці, Самчики, Старий Остропіль і Коржівку. Від витoku до с. Кузьмин Случ має східний напрямок течії, а далі повертає на північний схід. Водозбір річки проходить територіями Теофіпольського, Красилівського та Старокостянтинівського районів [2, с. 65].

Перші згадки про Случ заходимо ще у працях давньогрецького історика Геродота. За результатами археологічних експедицій у басейні річки Случ (сс. Самчики, Губин, Калинівка, Остропіль), поселення поблизу неї існували ще із часів трипільської культури (V–II тисячоліття до н. е.). Інші знахідки (наприклад, уламки грецької амфори поблизу Губина) також свідчать про торгівельне значення ріки – купці з давніх-давен возили нею різні товари до Чорного моря. Починаючи з першої половини XII століття, на березі Случі почали з'являтися замки-фортеці, залишки яких збереглися до наших днів біля сіл Чернятин, Красносілка, Губин, Остропіль та ін. За свідченнями істориків, на територію басейну Случі здійснювали набіги кочівники із Причорноморських степів, а пізніше – татаро-монголи. За часів козаччини поблизу Случі стояли війська Северина Наливайка, Богдана Хмельницького та ін.

Існує чимало гіпотез щодо походження гідроніма Случ. Найпоширенішою і, ймовірно, найточнішою є етимологія від сл. *сьл жць – «кривий, вигнутий» (М. Фасмер), від *слокми* – «згорблений, горбатий» чи *слоковатыи* – «кривий» (І. Срезневський), тобто назва вказує на форму річки, а саме на наявність у неї багатьох загибів [див.: 14; 16]. М. Янко прасл. *Slъokъ – «суковата» стосовно гідроніма *Случ* трактує зі значенням «мочариста річка з багатьма закрутами» [19, с. 396]. В іншій гіпотезі назва виводиться від прасл. основи **-lok-/*-luk-*, яка, як і в основі слів *сьлучати* чи *лучыты*, має значення «з'єднувати» (С. Роспанд, О. Преображенський) [див.: 5; 11]. Відомо, що в давньоруській державі з Галичини у Київське Подніпров'я возили сіль так званим «Соляним шляхом», а також іншими дорогами, прокладанню яких сприяло розташування річок. До верхів'я Случі підходили три судноплавні річки – Збруч, Смотрич та Південний Буг із притокою Бужок, із якими Случ об'єднувалась кількома волоками. Отже, вона виконувала з'єднувальну роль, тобто роль *с-лучі*. На думку Т. Лер-Сплавінського, назва походить від *slukъ – «вологий» [див.: 19]. Ще одна гіпотеза виводить назву від прасл. *slukъ – «чистий» або дієслова *sluti – «чистити, змивати» (Мошинський) [див.: 5]. Одним із варіантів назви річки є Південна Случ (Южная Случь) [СГУ], на протигагу Північній Случі – лівій притоці Прип'яті, яка протікає у Білорусії. Останнім часом з'явилася гіпотеза про балтійське походження цієї назви, але більшість учених схиляються до думки, що річці все-таки дали назву слов'яни.

Словник гідронімів України фіксує 18 приток річки Случ. Етимологія, семантика твірної основи, мотивація гідронімів, екстралінгвальні відомості про їхні денотати подаються у вигляді словникових статей.

1. **Білка**– р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. *Огіївці, Писарівка, Іршики, Яремичі, Райки, Старий Остропіль* (Ск). Варіанти н.: **Білка Случька, Велика Білка Большая Бллка, Wielka Białka** [СГУ], **Белка, Белуга** (1992). Н. – суфіксальний дериват від прикметника на означення кольору води, можливо, зоофорна н., що мало ймовірно. Друга н. – сл.-сп. із суфіксального деривата від прикметника на означення кольору води та присвійного прикметника (на відміну від р. Білки Хоморської – п. притоки р. Хомора); третя н. – сл.-сп., що складається із квалітативного прикметника та суфіксального деривата від прикметника на означення кольору води.

2. **Вербородинка** – р., п. Случі п. Горині п. Дніпра; протікає через н. п. *Вербородинці, Гнатки, Ємці, Баглаї, Лажева, Ладиги і Губин* (Ск). Варіант н.: **Жаданка** (1899); «*при ручьѣ Вербородинке (иначе Жаданкѣ)*» [СГУ]. Відойконімна назва, утворена суфіксальним способом. Варіант н., можливо, мотивований дієсловом *жадати*.

3. **Греділка** – р., л. *Случі* (у верхів'ї) п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Базалія* (Тф). Варіант н.: **Hredelka**. Етимологічні гіпотези: 1) можливо, н. вказує на форму русла р. і походить від апелятива *граділь* – «частина плуга, в якій закріплюють чересло» [3, т. 1 с. 321], *граділь* – «вал, балка» [ЕСУМ, 6, т.1]; 2) від прізвища Греділь.

4. **Деревичка** – р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Демківці*, *Раїтівка*, *Великі і Малі Мацевичі* (Ск), *Білецьке*, *Кустівці*, *Москалівка*, *Онацьківці*, *Бражинці*, *Кіпчинці* (Пл) тощо. Варіанти н.: **Луска**, **Деревная**, **Derewiczka** [СГУ]. Довжина – 53 км [КРВУ]. Етимологічні гіпотези: 1) відойконімна демінутивна н. (с. *Великі Деревичі* на Житомирщині) [15, с.159]; 2) відойконімна н. (с. *Мала Деревичка* Любарського району Житомирської області [2, с. 41]; 3) від слов'янського слова «дрегва, дрегвичка» – болото, болітце [18, с. 135], оскільки річка дійсно була лісовою, болотистою, із заболоченим дном. Паралельна назва **Деревна** мотивована тим, що річка витікає з лісових гущавин і тече поміж дібров і борів. Паралельна н., можливо, мотивована ГТ *ліс*, *ліски* [15, с. 159]

5. **Деснівка** – р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через с. *Моньчинці*, *Чернелівка* (Кр). Варіант н.: «с. *Моньчинці* при рч. *Десновкн*» [СГУ]. Н. мотивована ст.-сл. *desn – «правий» [18, с. 143].

6. **Жилка** – р., п. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Цимбалівка* (Сс), *Йосипівка*, *Левківка* і *Сербинівка* (Ск). Варіанти н.: **Жилча**, **Мишанецька Руда**, «с. *Юзефовка* при р. *Жилкн*» [СГУ]. Довжина – 18 км [КРВУ]. Етимологічні гіпотези: 1) від апелятива *жила* – «жила мінеральна, жиля води підземна» [3, 1, с. 484], можливо, н. – вказівка на дрібність гідро об'єкта; 2) н. виникла на основі асоціації р. з відповідним апелятивом, пор. *жилка* – «стовщення у вигляді нитки» [13]; 3) пор. також у говорах Закарпаття *жиля* – «джерело». Паралельна н. складається з ад'ектоніма (с. *Мшанець*) та ГТ *руда* зі значенням «болотиста лука; пасовище; висихаюче, вкрите рослинністю болото; долина зі стоячою неглибокою водою; заболочена рівнина, низовина тощо» [1, с. 45].

7. **Зайчик** – р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через с. *Дворик*, *Мала Клітна*, *Кошелівка*, *Велика Клітна* (Кр). Варіант н.: *Zajaczek* (XIV ст.). Етимологічні гіпотези: 1) зоофорна н., яка мотивована великою кількістю зайців у навколишніх лісах [1, с. 45]; 2) відантропонімна родова н.; пор. ос. н. *Заєць* (1420), *Заец* (1567) [15, с. 189].

8. **Зозулинський** – потік, п. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через с. *Великі і Малі Зозулинці* (Кр). Довжина – 16 км (ідентифікується без назви) [КРВУ]. Відойконімна назва, в основі якої – ад'ектонім.

9. **Ікопоть** – -і, ж.; р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Федорівка*, *Малі Пузирки*, *Тріски*, *Антоніни*, *Кременчуки* (Кр), *Малий і Великий Чернятин*, *Пашиківці*, *Старокостянтинів* (Ст). Варіанти н.: **Икопоть**, **Икопеть**, **Исороѣ**, **Исорот'**, **Исорот**, **Корот'** (*над Коротіа*) [СГУ]. Довжина – 45 км [КРУ]. Н. можна вважати як похідну від *Кобудь* (давня назва міста Старокостянтинів). Вперше в Іпатіївському літописі під датою 1242 рік є запис: «...*Случ і Кобудь*...» Можемо припустити, що місто розкинулося на березі однойменної річки *Кобудь*, яку разом з її побратимом назвали «*Случ і Кобудь*». З часом річка здобула видозмінену назву *Ікопоть*.

10. **Коритниця** – р., п. *Случ* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Половинники*, *Киселі*, *Решнівка*, *Губин* (Ск). Імовірно, н. походить від ГТ *корито* – «русло річки; міжгірна долина; долина з пологими берегами; довга западина» [4, с. 56].

11. **Котелянка** – р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через с. *Котелянка* (Пл) [СГУ]. В основі н. – ГТ *котел* – «яма, котловина, заглибина круглої форми; долина на гірському пасовищі» [9, с. 233], *котелевина* – «ввійджена яма на дорозі, вибоїна» [6, т. 3, с. 401].

12. **Корчик** – р., л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через н. п. *Романів*, *Корчик* (Шп), *Хоровець*, *Гориця*, *Берездів*, *Селичів*, *Печиводи*, *Тростянець*, *Піддубці*, *Веселинівка* (Сл) та інші н. п. Рівненщини. Варіанти н.: **Курчикъ**, **Когсзук**, **Кигсзук**, **Корчикъ** (1888) [СГУ]. Довжина – 85 км [Говорун]. Етимологічні гіпотези: 1) відойконімна н. (м. *Корець Рівненської області*); 2) від давньоєхіднослов. *кърчиши*, *корчиши* – «коваль» [18, с. 76], 3) від *корч* – «розгалужене коріння дерев, кущів тощо», що вказує на особливість дна [15, с. 241].

13. **Ладіжж**ка – р., п. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Рідкодуб (Сс), Ладиги, Губин (Ск). Варіант н.: *Ладыжж*ка [СГУ]. Довжина – 39 км [КРВУ]. Довжина – 23 км [КРВУ]. Відойконімна н.

14. **Майків**ка – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Вишнопіль (Ск). Варіант н.: «с. Вишнопіль при рч. *Маковк*х близь р. Случи» (1893) [СГУ]. Етимологічні гіпотези: 1) *маковиця* – «вершина купола церкви, вершина гори» [3, т. 2, ст. 400]; *маки*, *макі* – «зарослі вічнозеленого чагарнику» [6, т. 3, с. 478].

15. **Осіра** – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Северини (Ск). Варіанти н.: *Осыра*, *Носира*, *Osira* (СГУ). Довжина – 20 км [КРВУ]. Етимологія н. невідома. Можливо, в її основі – зоолексема *носар* зі значенням «йорж, бубир» [6, 4, с. 121].

16. **Під Зайчиком** – яр, л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; західна частина Хмельницької обл. Варіанти н.: *Пидзайчиком*, *Яр Пидзайчиком* [СГУ]. Об'єкт локалізований біля с. Кошелівка (Кр). Локативна н. (*Зайчик* – прізвисько мешканця села, за оселею якого знаходиться денотат найменування). Варіант н. включає до її складу ГТ.

17. **Попів**ка – р., п. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Мишанець, Ожарівка, Махаринці (Сс). Варіанти н.: *Поповка*, *Выгнанка*, *Рорóвка* [СГУ]. Довжина – 25 км [КРВУ]. Відапелятивна н., мотивація невідома.

18. **Реву**ха – притока Случі, протікає через с. Котелянка (Пл). Квалітативна н. з основою *rev-, семантичний акцент якої зосереджений на «ревучому, бурхливому» характері течії [7, с. 176], особливо під час повеней.

19. **Руд**ка – р., п. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра [СГУ]. Гідрооб'єкт точно не локалізований. Імовірніше, р. протікає через с. Чухелі, Богданівка, Нова Гребля (Вл). Довжина – 13 км [КРВУ]. У говорах української мови, зокрема і подільських, поширений ГТ *рудка* – «іржаве болото; болото» [3, 4, с. 85], «мокра заболочена низина» [9, с. 213]; «долина між двома горами; болотиста лука, висихаюче болото; вкрите рослинністю пасовище» [1, с. 54]. В цілому типова для Поділля н. гідрооб'єкта, який протікає болотистою місцевістю, а вода має характерне («іржаве») забарвлення.

20. **Сміл**ка – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Буртин, Судимонт, Хмелівка, Майдан-Лабунь (Шп), гирло – в Житомирській обл. Варіанти н.: *Цмолка*, *Цмовка*, *Smólka*; «*Конотопы при рч. Смолк*х» (1888) [СГУ], *Смолка*. Довжина – 20 км [2, с. 103] Демінутивна відапелятивна назва, що зумовлена розвитком смолокуріння у деяких місцях узбережжя [18, с. 387].

21. **Ставі**ська – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Мартинівка, Коржівка (Ск). Пліуральна пейоративна н., мотивована ГТ *став*: найменування зумовлене слабкою проточністю р., тихою і спокійною течією [18, с. 397].

22. **Тихів**ка – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; місцезнаходження точно не локалізоване; можливо, це р., що протікає через с. Половинники, Киселі, Решнівка, Губин (Ск). Варіанти н.: *Тиховка* [СГУ], *Коритница* (1992). Квалітативна відприкметникова н., яка характеризує особливості течії річки. Паралельна н. – відапелятивна, пор. ГТ *корито* – «русло річки; міжгірна долина; долина з пологими берегами; довга западина з пологими берегами» [4, с. 56].

23. **Туля**па – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра (Ск). Варіант н.: «*при рч. Туляп*х» (1888) [СГУ]. Етимологія н. невідома. Можливо, н. мотивована дієсловом *тулитися* зі значенням «ховатися» [10, с. 324]. Те саме, що й *Осира*. Н. – див. 15.

24. **Хомор**а – р., л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через н. п. Криворудка, Кучманівка (Кр), Сморишки, Христівка, Кропивна, Влашанівка, Сахнівці, Даньківці, Бейзими, Ліщани (Із), Вербівці, Сульжин, Коськів, Гриців, Корпилівка (Шп), Микулин, Новолабунь, Троєщина, Юровщина, Титьків, Велика Березна, Новоселиця, Полонне, Понінка, (Пл) тощо. Варіанти н.: *Хоморь* (1234), *Хоморь*, *Хомурь*, *Хомара*, *Chomora*, *Chomar*, *Chatur* [СГУ]. Довжина – 110 км [КРВУ]. Походження назви точно не з'ясовано. Найчастіше назву виводять від *мор-*, *мор-ава* зі значенням «болото», компонент *хо-* пов'язують з молдавським **хомар** – «глинозем» [18, с. 400]. Можливо (за народною етимологією), відантропонімна н. – від злого полянського духа *Хо*, який морив (топив) людей.

25. **Шахівка** – р., п. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра*; протікає через м. *Старокостянтинів*. Варіанти н.: **Шиховка** (1899), **Szychówka** [СГУ], **Шихівка**. Мотивація н. невідома.

26. **Яр під Зайчиком** – р., п. *Зайчика* л. *Случі* п. *Горині* п. *Прип'яті* п. *Дніпра* (Кр). Довжина – 13 км² [КРВУ]. Локативно-квалітативна відгідронімна н., яка містить ГТ *яр*.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, гідронімія басейну *Случі* представлена як давніми, так і відносно недавно створеними назвами. Більшість онімів має квалітативний характер (*Білка, Білуга, Греділька, Деревичка, Жилка, Коритниця, Котелянка, Корчик, Ревуха, Рудка, Тихівка*). За семантикою твірної основи переважають відапелятивні (*Білка, Греділька, Деревна, Лиска, Деснівка, Жилка, Коритниця, Котелянка, Корчик, Попівка, Рудка, Смілка, Стависька, Тихівка, Хомора*) та частково відойконімі (*Вербородинка, Деревичка, Зозулинський, Ікопоть*) гідроніми. Твірними основами для гідронімікону басейну *Случі* виступали здебільшого іменники та прикметники, географічні терміни та ойконіми. Перетворення їх у назви гідрооб'єктів здійснювалося переважно шляхом суфіксації. На подальше дослідження чекають назви річок басейнів приток *Случі* (*Білки, Деревички, Жилки, Корчиак, Котелянки, Ладизьки, Попівки, Смілки*), так і мікрогідронімія краю (назви непротічних вод, джерел і криниць, заболочених місцевостей тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабишин С. Д. Топоніміка в школі / С. Д. Бабишин. – К. : Радянська школа, 1962. – 122 с.
2. Говорун В. Д. Річки Хмельниччини / В. Д. Говорун, О. О. Тимошук. – Хмельницький : Поліграфіст-2, 2010. – 240 с.
3. Грінченко Б. Д. Словарь української мови / Б. Д. Грінченко – Т. 1–4. – К. : Наукова думка, 1996–1997.
4. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк : Настир'я, 1997. – 108 с.
5. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О.С.Стрижак. — К. : Наукова думка, 1985. — 256 с.
6. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1982 – 2007. – Т. 1 – 5.
7. Карпенко О. П. Гідронімікон Центрального Полісся / О. П. Карпенко. – К. : Київ, 2003. – 317 с.
8. Каталог річок України / уклали Г. І. Швець, Н. І. Дрозд, С. П. Левченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 192 с.
9. Марусенко Т. А. Матеріали к словарю украинских географических апелятивов (названия рельефов) // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика) / Т. А. Марусенко. – М. : Полесье, 1968. – С. 206–255.
10. Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М. : Наука, 1966. – 509 с.
11. Роспонд С. Структура и стратиграфия древнерусских топонимов / С. Роспонд // – Восточнославянская ономастика. – М.: Наука, 1979. – С. 5–47.
12. Словник гідронімів України / укладачі: І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко та ін. – К. : Наукова думка, 1979. – 779 с.
13. Словник української мови: В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.
14. Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам / И. И. Срезневский – СПб. : Типография Императорской Академии Наук, 1912. – Т. 3.
15. Торчинська Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 549 с.
16. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер. – Т. 1–4. – М.: Прогресс, 1964–1973.
17. Швеба Г. І. Каталог річок і водойм України: навчально-довідковий посібник / Г. І. Швеба, М. І. Ігошин, Є. Д. Гопченко. – Одеса : Астропринт, 2003. – 392 с.
18. Янко М. Т. Топонімічний словник України: словник-довідник / М. Т. Янко. – К. : Знання, 1998. – 432 с.
19. Lehr-Splawinski T. Rozmieszczenie geograficzne praslowianskich nazw wodnych / T. Lehr-Splawinski/ - RS, 1960, t. XXI, cz. 1, s. 5-22.

Умовні скорочення

Вл – Волочеський район
 ГТ – географічний термін
 Із – Ізяславський район
 Кр – Краси́лівський район
 КРВУ – «Каталог річок і водойм України»
 л. – ліва притока
 н. – назва
 н. п. – населений пункт
 п. – права притока

Пл – Полонський район
 р. – річка
 с. – село
 СГУ – «Словник гідронімів України»
 Ск – Старокостянтинівський район
 Сс – Старосинявський район
 СУМ – «Словник української мови»
 Тф – Теофіпольський район
 Шп – Шепетівський район

Коханская А. Гидронимия бассейна реки Случь.

В статье рассматривается лексико-семантическая структура имен собственных проточных вод бассейна реки Случь (правой притоки Горыни) в пределах Хмельницкой области. Особое внимание уделяется определению этимологии гидронима Случь. Анализируются все варианты происхождения этого названия, этимологические гипотезы как отечественных, так и зарубежных языковедов. Также имеются короткая географическая характеристика реки и справка о ее роли в контексте истории края. В виде словарных статей подается информация об этимологии, семантике образующей основы, мотивации гидронимов, особенности словообразования и экстралингвистические сведения о именах собственных притоков реки Случь, зафиксированные в «Словаре гидронимов Украины», краеведческих материалах и собранные экспедиционным путем.

Ключевые слова: гидроним, апеллятив, дериват, этимологическая гипотеза, мотивация названия, качественное название, географический термин.

Kokhans'ka A. Hidronimiya of the Basin of Sluch River.

Lexical and semantical structure of proper names throughflow water of the basin Sluch river (the largest right tributary of Horyn) within the Khmelnytsk region is analyzed in the article. Particular attention is concentrated on the definition of etymology hydronym Sluch. All versions of the origin of the name, etymological hypotheses by Ukrainian and foreign linguists are analyzed. Also short geographic characteristics of the river and information about its role in the context of history of the region are contained in the article. Information about etymology, semantics of the generating base of words, motivation of hydronyms, especially of derivation and extralinguistic information about proper names of tributaries of the Sluch river, which are recorded in the «Slovyk hidronimiv Ukrainy», in local history materials and collected by forwarding are submitted as entries.

Key words: hydronyms, apelyatyv, derivative, etymological hypothesis, motivation of the names, kvalitatyv name, geographical term.

Наталія Кувшінова
(Київ)

УДК 811.161.1'373.45'112(043.3)

**НІМЕЦЬКІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЇХНЯ СЕМАНТИЧНА АДАПТАЦІЯ
В РОСІЙСЬКІЙ МОВІ XVII – XVIII СТОЛІТЬ**

Роботу присвячено дослідженню семантичної адаптації німецькомовних лексичних запозичень у російській мові XVII–XVIII століть. Висвітлено питання про сутність запозичення, принципи класифікації запозичених слів і способи адаптації іномовної лексики; проаналізовано стан вивчення проблеми німецькомовних лексичних запозичень у лінгворусистичці. Охарактеризовано німецькі лексичні запозичення в історико-хронологічному аспекті; подано комплексну історико-лінгвістичну характеристику німецьких лексичних запозичень і встановлено причини та шляхи їх проникнення в російську мову XVII–XVIII століть; розроблено тематичну класифікацію запозичених з німецької мови лексичних одиниць (XVII–XVIII століть); описано особливості семантичної адаптації німецьких лексичних запозичень у російській мові; розкрито характер семантичних відношень німецькомовних запозичень в процесі їх асиміляції мовою-реципієнтом; проаналізовано системні зв'язки німецьких запозичень в лексичній системі російської мови, зокрема явища омонімії і синонімії.

Ключові слова: німецькі лексичні запозичення, мова-джерело, мова-реципієнт, семантична адаптація, семантичний обсяг, звуження значення, розширення значення.

Постановка наукової проблеми. Проблема мовного запозичення не є принципово новою для лінгвістичної науки, але залишається актуальною і відкриває нові перспективи для дослідження. Питання, пов'язані з взаємодією різних мов, набувають великого значення в сучасній лінгвістиці, що обумовлено розширенням міжнаціональної та міжкультурної комунікації. Специфіка національної свідомості того чи того народу та вплив на неї певної етнокультури все частіше викликає дослідницький інтерес, у зв'язку з чим розробляють нові